

Uloga kućnih ljubimaca u socioemocionalnom razvoju djece

Fabijanić Pozdrec, Klara

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:365056>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-11-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

KLARA FABIJANIĆ POZDEREC

ZAVRŠNI RAD

**ULOGA KUĆNIH LJUBIMACA U
SOCIOEMOCIONALNOM RAZVOJU
DJECE**

Petrinja, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(PETRINJA)

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika/ce: Klara Fabijanić Pozdarec

TEMA ZAVRŠNOG RADA: ULOGA KUĆNIH LJUBIMACA U
SOCIOEMOCIONALNOM RAZVOJU DJECE

MENTOR: prof. dr. sc. Predrag Zarevski

Petrinja, rujan 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. DJEČJI EMOCIONALNI I SOCIJALNI RAZVOJ	5
2.1. Pristupi proučavanja emocija	5
2.2. Dječji emocionalni razvoj	6
2.3. Razvoj izražavanja i razumijevanja emocija	6
2.4. Socijalizacija emocija u djetinjstvu	7
2.5. Razvoj dječje empatije	8
2.6. Razvoj dječjeg temperamenta	8
2.7. Razvoj dječje privrženosti.....	9
2.8. Dječji socijalni razvoj	10
3. ČOVJEK I KUĆNI LJUBIMCI.....	12
3.1. Pozitivan utjecaj kućnih ljubimaca na ljude	12
4. ODNOS DJECE I KUĆNIH LJUBIMACA.....	14
4.1. Treba li djetetu nabaviti kućnog ljubimca?	15
4.2. Kako odgovoriti na djetetovu želju za kućnim ljubimcem?	15
4.3. O čemu treba razmisliti prilikom nabave kućnog ljubimca?	16
4.4. Koji su kućni ljubimci najprimjereniji djeci predškolske dobi?	16
4.5. Koje odgovornosti u brizi oko kućnog ljubimca treba preuzeti dijete?.....	17
4.6. Mogu li kućni ljubimci ugroziti djetetovo zdravlje?	17
5. PRIVRŽENOST DJECE KUĆNOM LJUBIMCU	19
5.1. Sigurno privržena djeca	21
5.2. Nesigurno privržena djeca	22
6. ULOGA KUĆNIH LJUBIMACA U SOCIOEMOCIONALNOM RAZVOJU DJECE.....	23
6.1. Socioemocionalni razvoj.....	24
6.2. Kognitivni razvoj.....	26
7. ŽIVOTINJE U RADU S DJECOM.....	27
7.1. Terapijski psi.....	29
7.2. Terapijske mačke.....	30
7.3. Terapijsko jahanje	30

7.4. Terapija potpomognuta životinjama u Republici Hrvatskoj	31
8. ZAKLJUČAK.....	33
LITERATURA	34
Izjava o samostalnoj izradi rada	36

SAŽETAK

Odnos ljudi i životinja postoji od davnih dana, od korištenja životinja kao sredstvo zaštite, izvor hrane, pomagače u prijevozu, sport i zabavu, sredstvo komunikacije kao i sredstvo socijalizacije (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Tek u prošlom stoljeću počelo se shvaćati da međusobni i prijateljski odnos između ljudi i životinja pozitivno utječe na društveno zdravlje ljudi (Brenčun, 1977). Danas je uloga kućnog ljubimca jedna od najčešćih uloga životinja. Ljudi svojim kućnim ljubimcima pridaju veliku važnost, a to se osobito odnosi na djecu koja se kroz druženje sa životinjama uče odgovornosti, empatiji i poštovanju te ostvaruju socijalnu interakciju. Djeca i životinje dijele snažnu povezanost, a njihov odnos kod djece potiče socioemocionalni i kognitivni razvoj te pozitivno utječe na psihološku i socijalnu dobrobit, pri čemu je ključna privrženost djeteta kućnom ljubimcu. Osim što životinje imaju ulogu kućnih ljubimaca, one mogu biti uključene i u praksu pomagačkih djelatnosti. Intervencije potpomognute životinjama odnose se na aktivnosti gdje je životinja uključena s pomagačkom ili terapijskom namjenom (Lakatoš i Vejmelka, 2018).

Ključne riječi: dijete, intervencije, kućni ljubimac, privrženost

SUMMARY

Correlation between humans and animals is longstanding. They were used as means of protection, food source, traveling accessory, sports and amusement, as well as communication and socializing asset (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Only as late as last century it was realised that internecine and amicable relationship between humans and animals positively affects mankind's social health (Brenčun, 1977). Today, however, animals are mostly used as pets. People give their pets great significance, especially children. Accompanied with pets, children are encouraged in responsibilities, empathy and respect, achieving social interaction. They share a strong bond and their relationship encourages social-emotional, likewise cognitive development, positively affecting psychological and social welfare, childrens affection towards animals being the key. Besides being pets, animals can be engaged in ancillary activities. Interventions assisted by animals refers to activities where an animal's purpose is ancillary or therapeutic assignment (Lakatoš i Vejmelka, 2018).

Key words: child, interventions, pets, affection

1. UVOD

U svom radu pod nazivom „Uloga kućnih ljubimaca u socioemocionalnom razvoju djece“ pobliže ću objasniti djetetov socioemocionalni razvoj, utjecaj kućnih ljubimaca na socioemocionalni razvoj djece te pojam terapije potpomognute životinjama. Osim što se dijete razvija tjelesno, motorički i spozajno, ono postupno razvija i odnose prema sebi i ljudima iz svoje okoline. Emocionalni odnos prvi je djetetov odnos koji se razvija iz naslijeđenih mehanizama reagiranja pohranjenih u filogenetskim najstarijim dijelovima mozga te se do kraja šestog mjeseca života diferencira u šest temeljnih emocija: strah, srdžba, veselje, tuga, gađenje i iznenađenje. Izražavanje emocija omogućuje djetetu signalizirati okolini svoje potrebe i stupiti u sve složeniji odnos s okolinom. Pa tako dijete uči ne samo izražavanje emocija, već i razumijeti emocije ljudi koji ga okružuju. Djetetov temperament određen je djetetovim biološkim predispozicijama i snažno oblikuje reakcije okoline na dijete, a o njemu ovisi snaga tog međusobnog odnosa i razumijevanja. Svakodnevne, dugotrajne i snažne interakcije djeteta i okoline dovode do razvoja specifične vrste odnosa koji ima veliku ulogu u općem, a posebno socioemocionalnom razvoju djeteta, a to je privrženost. Daljni razvoj socioemocionalnih odnosa s okolinom karakteriziran je socio-kognitivnim razvojem. Okolina ima snažan utjecaj na socioemocionalni razvoj djeteta pomažući mu da zadovolji specifične razvojne potrebe u pojedinim razvojnim razdobljima te da uspostavi samoregulaciju, tj. vladanje sobom prema svojim unutarnjim razvojnim mehanizmima nadzora impulsa i odgađanja zadovoljenja (Starc i sur., 2004). Dječji svijet okružen je realnim i imaginarnim životinjama koje se pojavljuju u knjigama, crtićima, filmovima, zoološkim vrtovima, videoigricama, igračkama, ali i njihovim domovima. Zbog toga se sve veći broj istraživanja bavi analizama odrastanja uz kućne ljubimce i ulogom koju oni imaju na socioemocionalni razvoj djece. Kućni ljubimci često zauzimaju ulogu člana obitelji, a s njima se razvija emocionalni odnos te pružaju djetetu osjećaj podrške (Smojver-Ažić i Topalović, 2010). Prema McNicholas i Collis (2001) djeca koja odrastaju uz kućne ljubimce snažno su emocionalno privržena svojim ljubimcima te ih percipiraju kao posebne prijatelje i one koji im bezuvjetno pružaju ljubav i emocionalnu podršku. Crawford, Worsham i Swinehart (2006) naglašavaju kako održavanje blizine objektu privrženosti i traženje fizičkog kontakta s njim, sposobnost objekta privrženosti da utješi te korištenje objekta privrženosti kao sigurnog utočišta u razdobljima stresa, obilježja su zbog

kojih se odnos s kućnim ljubimcima može razmatrati kao privrženost. Zbog toga, kao polazni okvir istraživanja u ovom području koristi se teorija privrženosti (Smojver-Ažić i Topalović, 2010).

2. DJEČJI EMOCIONALNI I SOCIJALNI RAZVOJ

Emocije imaju glavnu ulogu u interpersonalnom životu pojedinca i jedan su od najvažniji činitelja koje utječu na njegovo cjelokupno funkcioniranje. Svako dijete na podražaje iz svoje okoline reagira emocionalno. Emocije kao posljedice socijalnih iskustava iz okoline motiviraju kognitivne procese i ponašanje te reguliraju fiziološke, kognitivne i bihevioralne aspekte ponašanja pojedinca u okolini (Brajša-Žganec, 2003).

2.1. Pristupi proučavanja emocija

Prema LaFreniere (2000; prema Brajša-Žganec, 2003) suvremene teorije emocija dijele se na evolucijske, psihobiološke i psihološke. Evolucijske teorije temelje se na radu Charlesa Darwina i pretpostavljaju postojanje više osnovnih emocija, a usmjerene su na istraživanje načina izražavanja, tj. ekspresije emocija, funkcije emocija te njihov evolucijski razvoj. Biološke teorije nazivaju se još i fiziološkim, a usmjerene su na utvrđivanje kortikalnih regulacijskih mehanizama odgovornih za emocionalno izražavanje i ponašanje. U psihološke teorije ubrajaju se psihodinamske i kognitivne teorije te razvojne perspektive u proučavanju emocija. Dvije najutjecajnije psihološke teorije su Freudova psihoseksualna teorija i Eriksonova psihosocijalna teorija. Freudova psihoseksualna teorija naglašava veliku nesvjesnu ulogu emocija i emocionalnih konflikata u ponašanju pojedinca putem obrambenih mehanizama kojima ego iskrivljuje realnost i štiti pojedinca. S druge strane, Eriksonova psihosocijalna teorija pridaje veću važnost racionalnoj i prilagodljivoj strani ljudske prirode, a konflikti se na pozitivan ili negativan način savladavaju u psihosocijalnim fazama razvoja. Svim teorijama emocija zajedničko je da se emocije sastoje od niza povezanih reakcija na određeni događaj ili situaciju. Tri osnovna obilježja emocija odnose se na fiziološke promjene, subjektivno iskustvo i manifestiranje ponašanja (Brajša-Žganec, 2003).

2.2. Dječji emocionalni razvoj

Emocionalni razvoj jedan je od najvažnijih procesa u razvoju ličnosti koji se razvija iz naslijeđenih mehanizama reagiranja na emocionalne situacije i procesa socijalizacije u obitelji i neposrednoj djetetovoj okolini. Dječje emocije su jednostavne i spontane, česte su i kratkotrajne, ali snažne i nestabilne. Dijete otvoreno pokazuje svoje emocije i ne zna ih suzdržati (Starc i sur., 2004). Prema Brajša-Žganec (2003) faze emocionalnog razvoja mogu se podijeliti u tri skupine, a to su usvajanje emocija, diferenciranje i transformacija emocija. Faza usvajanja emocija odvija se u ranom djetinjstvu te se odnosi na izražavanje i percepciju emocija. Nakon rođenja, u interakciji s okolinom djeca pokazuju svoje osjećaje te uče prepoznavati i kontrolirati emocije. Zbog toga se kod djece prepoznaju primarne emocije koje se javljaju automatski uz facijalne ekspresije. Primarne ili osnovne emocije koje se javljaju kod djece u ovoj fazi su: radost, interes/iznenađenje, ljutnja, strah, tuga i gađenje. Faza diferenciranja emocija odnosi se na povezivanje kao i odvajanje izraza i osjećaja prema ili od određenog konteksta ili ponašanja. Omogućuje minimaliziranje ili pretjerano naglašavanje izražavanja emocija kao i prikrivanje nekih emocija. U ranom djetinjstvu, djeca u interakciji sa svojim roditeljima uče izražavati emocije, oponašajući ih i stvarajući obiteljske obrasce ponašanja. U drugoj polovici druge godine života djeca postaju svjesna svog emocionalnog ponašanja vezanog uz primarne, odnosno osnovne emocije te uče složenija emocionalna ponašanja, a to su zavist i empatija. Faza transformacija, odnosno reorganiziranja emocija je najsloženija, ali i najmanje istražena. U njoj dolazi do povezanosti emocionalnog iskustva i verbalizacije emocija te do miješanja emocija i njihovih transformacija (Brajša-Žganec, 2003).

2.3. Razvoj izražavanja i razumijevanja emocija

Prve emocije koje dijete izražava su reakcija ugodne i neugode. Ugoda, tj. pozitivno emocionalno stanje izražava se smiješkom, vokalizacijom i fiksiranjem pogledom. Dok se neugoda, tj. negativno emocionalno stanje izražava najprije plačem, a zatim mrštenjem i izrazom gađenja. Iz ovih osnovnih emocionalnih izraza postupno se razvijaju sve jasniji signali koji upućuju na prisutnost temeljnih, tj. osnovnih emocija te se jasno prepoznaju izrazi radosti, tuge, znatiželje, straha, srdžbe i gađenja (Starc i sur., 2004). Dječje razumijevanje emocija uključuje sposobnost prepoznavanja vlastitih osjećaja i razumijevanje povratnih informacija vezanih s tim osjećajima te

processe povezanosti emocija i vanjskih događaja. Emocijama i njihovom razumijevanju svako dijete drugačije pristupa. Činitelji koji čine razlike u razumijevanju emocija su interpersonalni kao što su roditeljski postupci i ponašanja i intrapersonalni kao što su kognitivne i jezične sposobnosti (Brajša-Žganec, 2003). Tijekom prvih mjeseci života u interakciji s odraslima, djeca raspoznaju emocionalne poruke i prilagođavaju se emocionalnom tonu odrasle osobe. U dobi od tri mjeseca dijete reagira na ton kojim mu se obraća odrasla osoba, a sa sedam mjeseci povezuje ton glasa i izraz lica za razumijevanje osnovnog emocionalnog stanja odrasle osobe. U dobi od devet mjeseci dijete svjesno traži podatke o emocionalnom stanju odrasle osobe kao uporište za vlastito ponašanje i vlastite emocionalne reakcije (Vasta i sur., 1998; prema Starc i sur., 2004). Sa starijom dobi raste sposobnost identifikacije emocionalnih izražaja i situacija te razumijevanja vlastitih i tuđih emocija. Tijekom druge godine dijete putem kognitivnih procesa počinje komunicirati o emocijama i prenositi ih svojoj okolini. Istraživanja su pokazala da će djeca koja su dobila više informacija o nekoj emociji bolje prepoznati i razumijeti tu emociju, kao i da djeca neke primarne emocije lakše raspoznaju, a neke teže (Brajša-Žganec, 2003).

2.4. Socijalizacija emocija u djetinjstvu

U procesu socijalizacije društvo oblikuje djetetova uvjerenja, očekivanja i ponašanja te su zbog toga dječji emocionalni razvoj i psihosocijalna prilagodba pod utjecajem raznih činitelja kao što su priroda dječje privrženosti majci ili primarnom skrbniku, razgovaranje o emocijama, toplina, podrška i nadzor roditelja, interakcije s vršnjacima i djetetovi odnosi s odraslima izvan obitelji. Dječje usvajanje emocionalnog izražavanja, prepoznavanja i razumijevanja emocija pod utjecajem je pravila i kulture u kojoj se dijete razvija, a uči se u ranom djetinjstvu. Zato su načini na koji djeca i odrasli razmjenjuju emocionalne signale u socijalnim interakcijama od velike važnosti za dječju socijalizaciju emocija (Brajša-Žganec, 2003). Prema Andrić i Čudina-Obradović (1994) socijalizacija emocija ostvaruje se u tri oblika. Promatranjem i oponašanjem osoba u svojoj okolini, socijalna okolina služi kao model za oponašanje načina i intenziteta emocionalnog izražavanja te socijalnim se učenjem postiže kontrola emocija, odnosno samoregulacija.

2.5. Razvoj dječje empatije

Empatija je emocionalni odgovor uživljavanjem u emocije koje dijete primjećuje u drugoga (Starc i sur., 2004, str.36). Empatija se razvija od primitivnog oblika kad dijete reagira nesvjesno istom emocijom koju primjećuje kod drugoga jer nije svjesno svoje zasebnosti. S dobi se razvijaju zreliji oblici empatije kad dijete postaje sposobno razumijeti tuđu emocionalnu reakciju, zauzimajući tuđe stajalište i reagirati vlastitom emocijom „kako bi njemu bilo da mu se to dogodi“. Nadalje, s razvojem govora povećava se djetetova sposobnost da razumije drugoga i utješi u emocionalnim doživljajima neugode. Na razvoj empatije veliki utjecaj imaju roditelji i odgojitelji koji služe kao model za oponašanje, a potiču razumijevanje tuđih emocija i prosocijalno ponašanje djece (Starc i sur., 2004). Toplina roditelja i suosjećanje, potiču kod djece izražavanje emocija i uče ih regulirati ljutite osjećaje intervencijom kad djeca pokazuju neprikladne emocije. Isto tako, roditelji mogu poučiti djecu važnosti ljubaznosti i suosjećanja kroz aktivnosti i doprinose u zajednici. S druge strane, kažnjavajuće roditeljstvo može narušiti razvoj empatije i suosjećanja u ranoj dobi (Berk, 2015).

2.6. Razvoj dječjeg temperamenta

U interakcijama djeteta i okoline važnu ulogu ima djetetov temperament. Temperament čini biološka, tj. nasljedno određena posebnost svakog djeteta koja se očituje kroz njegovu reaktivnost na okolinu i sposobnost samoregulacije ponašanja (Starc i sur., 2004). Prva su istraživanja dječjeg temperamenta proveli Thomas i Chessova (1963) i opisali su devet sastavnica temperamenta, dok su kasnija istraživanja ograničila su prvobitni popis na one sastavnice koje su se pokazale pouzdanima (Starc i sur., 2004). Prema Rothbart i sur. (2000; prema Starc i sur., 2004) sastavnice dječjeg temperamenta u prvoj godini života dijele na pozitivnu reaktivnost i negativnu reaktivnost. Pozitivnu reaktivnost čini razina aktivnosti, smiješak i smijanje te glasanje i vokalizacija, dok negativnu reaktivnost čine nezadovoljstvo zbog ograničenja i strašljivost na nepoznate podržaje. Između druge i sedme godine života sastavnice dječjeg temperamenta čine pozitivna emocionalnost, negativna emocionalnost i svjesna kontrola ponašanja, tj. vladanje sobom. Na temelju navedenih kriterija moguće je razlikovati tri tipa dječjeg temperamenta. Dijete lakog temperamenta (oko 40% djece) lako se prilagođava novim iskustvima i općenito je veselo. Brzo prihvaća utjehu te pruža roditeljima

osjećaj kompetencije, a time stvaranje tople emocionalne veze. Dijete teškog temperamenta (oko 10% djece) sporo se prilagođava novim iskustvima, pokazuje veliku strašljivost i sklono je reagirati negativno i intenzivno. Takvo dijete roditeljima će narušiti osjećaj kompetencije i povećati emocije straha, napetosti i odgovornosti, a time će umanjiti mogućnost razvoja kvalitetne privrženosti. Dijete opreznog temperamenta (oko 15% djece) sporo se prilagođava na promjene, često je neaktivno i sklono je negativnom raspoloženju. Na razvoj temperamenta snažno utječe međusobni odnos roditelja i djeteta. Odnos roditeljskih reakcija i djetetova temperamenta određuje razvojni put svakog djeteta te je zbog toga važno poznavati djetetov temperament i njegov mogući utjecaj na roditelje (Starč i sur., 2004).

2.7. Razvoj dječje privrženosti

Razvoj privrženosti je najvažniji oblik razvoja u okviru emocionalno-socijalnog razvoja. Privrženost je čvrsta emocionalna veza između djeteta i odrasle osobe ili primarnog skrbnika koju dijete pokazuje izrazima sreće i nježnosti prema skrbniku, izljevima straha prilikom odvajanja od skrbnika i traženjem utjehe i sigurnosti u nepoznatim situacijama u zagrljaju skrbnika. Za uspostavljanje privrženosti odgovorna je okolina koja djetetu mora osigurati prisutnost i brigu jedne odrasle osobe koja će zadovoljavati djetetovu potrebu za toplim dodirima i pružati mu osjećaj sigurnosti i stalnosti, a najčešći objekt privrženosti je majka. Odrastanjem u zanemarivajućoj ili zlostavljajućoj okolini, kod djeteta neće doći do normalnog razvoja moždanih struktura, osobito dijelova koji su sjedište emocija, već će ti dijelovi pretrpjeti ozljede što može izazvati poremećaje kao što su socijalno povlačenje i indiferentnost, razvoj socijalno neprimjerenog ponašanja, nesposobnost doživljavanja ljubavi te izražena negativna emocionalnost tj. povećana spremnost na reagiranje strahom, tugom i srdžbom. Takav neprikladan razvoj može se odraziti na nepovoljan razvoj dijelova djetetova mozga koji su odgovorni za usmjerenje pažnje, pamćenje, planiranje i motivaciju, a to može ugroziti djetetov spoznajni razvoj i uspjeh u školi. Djeca mogu razviti sigurnu privrženost ili nesigurnu privrženost ovisno o roditeljskoj osjetljivosti na potrebe djeteta. Djeca koja su uspostavila sigurnu privrženost tijekom ranog djetinjstva, su znatizeljna, bolje se prilagođavaju nepoznatim situacijama, surađuju s drugom djecom, dok kod nesigurno privržene djeca postoji vjerojatnost pojave problema u ponašanju. Razvoj privrženosti pokazuje specifičan tijek pojačavanja izražavanja privrženosti od šestog

do petnaestog mjeseca, a zatim postupno opadanje izraza i potrebe za fizičkom blizinom do kraja treće godine (Stac i sur., 2004).

2.8. Dječji socijalni razvoj

Dječji socijalni razvoj obuhvaća ponašanja, stavove i afekte sjedinjene u dječjoj interakciji s odraslima i vršnjacima (Brajša-Žganec, 2003, str.23). Urie Bronfenbrenner (1979) naglašavao je važnost okoline za dječji razvoj i psihosocijalnu prilagodbu te je u svojoj teoriji ekoloških sustava identificirao je četiri razine okolinskih utjecaja na dijete. Mikrosustav čini prvu razinu, a odnosi se na svakodnevnu djetetovu okolinu, obitelj i vrtić. Mezosustav je druga razina koja se odnosi na međusobno djelovanje različitih mikrosustava u koje je dijete uključeno. Treća razina naziva se egzosustav, a odnosi se na širu okolinu, masovne medije, školska vijeća i crkvenu zajednicu, dok je četvrta razina makrosustav koji je ujedno i najširi djelokrug okoline, a odnosi se na obrazovanje, religiju i društveni sustav. Prema ovoj teoriji, dijete se nalazi na sredini, a na njega utječu svi slojevi okoline koji se šire u koncentričnim krugovima (Brajša-Žganec, 2003). Prikladan socijalni razvoj zahtijeva poznavanje i razumijevanje normi, pravila i vrijednosti zajednice u kojoj pojedinac živi, kao i ovladavanje umijećima nužnim za djelotvornu interakciju unutar te zajednice. Dijete koje je to uspjelo, razvilo je vještine socijalne kompetencije (Brajša-Žganec, 2003, str.25). Dijete će biti socijalno kompetentno ovisno o njegovoj sposobnosti regulacije emocija, poznavanju i razumijevanju okoline, socijalnim vještinama te sposobnosti da se ponaša u skladu s tim spoznajama. Kompetentno dijete iskorištava poticaje iz svoje okoline što omogućuje zadovoljavajuće i kompetentno sudjelovanje u zajednici u kojoj pripada. Budući da socijalne interakcije uključuju niz socijalnih vještina, socijalno kompetentno djeca usklađuju svoje ponašanje s tuđim pronalazeći zajednički jezik, razmjenjujući informacije i ispituju sličnosti i različitosti u skladu s naučenim prosocijalnim vještinama. Osnovne socijalne vještine odnose se na vještine slušanja, lijepog i odvažnog govora, traženja pomoći i naklonosti od drugih. Primjereno postupanje s osjećajima čine vještine razumijevanja vlastitih i tuđih osjećaja, postupanje sa strahom i razgovor o vlastitim i tuđim emocijama. U procesu socijalizacije djeca uče socijalne vještine promatrajući model iz svoje okoline. Tako dijete može usvojiti prosocijalne vještine poput kooperativnosti, odgovornosti, emaptije, ljubaznosti, ali i vještine poput svadljivosti, škrtosti, sukobljavanja i egoističnosti. Djeca koja su

uspješno ovladala prosocijalnim vještinama i razumiju emocionalna stanja drugih, bolji su učenici, imaju manje internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju te imaju jače samopoštovanje i veće povjerenje u okolinu (Brajša-Žganec, 2003).

3. ČOVJEK I KUĆNI LJUBIMCI

Naziv 'kućni ljubimci' odnosi se na sve životinje koje ljudi uzimaju da zajedno s njima žive u njihovom domu kako bi se s njima družili, neovisno o tome kojoj vrsti živih bića pripadaju (Krizmanić, 2016, str.27). Povjesničari ne znaju točno kad su ljudi počeli držati kućne ljubimce i s njima dijeliti život, ali su sigurni da je prva pripitomljena životinja bio pas koji je bio zaštitnik od neprijatelja i pomagač u lovu te živeći s ljudima zadovoljavao je njihove i emocionalne potrebe. Odnos između čovjeka i psa danas je najrašireniji oblik emocionalne povezanosti. Postoje podaci da su stari Rimljani držali u svojim domovima pse, mačke, ptice i konje, ali u to doba konji i mačke su bili smatrani radnim životinjama, a ne kućnim ljubimcima. S druge strane, stari Egipćani mačke su smatrali polubogovima i vlasništvom božanskog faraona te su imale viši status od ljudi. Tek u 20. stoljeću, široko je prihvaćeno posjedovanje kućnih ljubimaca kao i različitih vrsta životinja koje to postaju. Uz pse i mačke, najčešći kućni ljubimci su zečevi, zamorci, tvorovi te različite vrste glodavaca. Istodobno, naglašava se važnost o zaštiti i pravima životinja, osnivaju se društva za zaštitu životinja kako bi se zabranilo njihovo mučenje i zlostavljanje (Krizmanić, 2016). Čovjek se oduvijek divio životinjama zbog njihove tajnovitosti i moći te je poštovanje prema njima izražavao od običnog milovanja po glavi do izrade pravih svetišta u njihovu čast. Danas se sve više naglašavaju pozitivni učinci druženja s životinjama na mentalno i fizičko zdravlje, posebno djece i starijih osoba te se ono koristi i u terapijske svrhe (Visković;1996 prema Kevac i Krznar, 2017).

3.1. Pozitivan utjecaj kućnih ljubimaca na ljude

Kućni ljubimci svojim vlasnicima čine društvo i emocionalno se vežu za njih, što im vlasnici i uzvraćaju, a mnogi kućni ljubimci svojim vlasnicima donose i brojne dobrobiti. Šetnja psa tjelovježba je vlasniku te pruža mogućnost upoznavanja drugih ljudi i životinja što dovodi i do sklapanja novih prijateljstava neovisno o životnoj dobi, društvenom statusu ili drugim obilježjima po kojima se ljudi međusobno procjenjuju. Brojni su razlozi zašto ljudi uzimaju kućne ljubimce. Neki su kao djeca odrastali uz kućnog ljubimca, drugi slučajno naiđu na štene ili mače, dok treći uzimaju kućne ljubimce jer im oni, posebno psi, pružaju osjećaj sigurnosti i povezanosti. Klinički psiholozi smatraju da životinje svojim vlasnicima omogućuju da se osjećaju voljeno te ih mogu podučiti kako se ponovno otvoriti ljubavi nakon gubitka voljene osobe (Krizmanić, 2016). U svojoj knjizi *Životinje kao učitelji i*

iscjelitelji Chernak McElroy (2002) navodi da svaka životinja može poslužiti kao učitelj, a to se naročito odnosi na kućne ljubimce jer svojim vlasnicima nude čitav svoj životni vijek kao iskustveno učenje. Ističe da se posao koji životinje obavljaju, često događa na suptilnim razinama i to putem dodira, pogleda, ali i samim prisustvom životinje. Kad se susretnu s ljudskim suzama ili tugom, životinje ne okreću glavu, tj. ne bježe od boli. Brojni su primjeri iz života u kojima su životinje pružale utjehu svojim vlasnicima u trenucima tuge. Osobe koje se rehabilitiraju terapijom životinja, pokazuju brze napretke. Osoba može naučiti mnogo o sebi, drugima i svemu što ga okružuje te prisutnost životinje može potaknuti na razgovor o vlastitim osjećajima (Chernak McElroy, 2002). Krizmanić (2016) ističe kako ljudi danas sve više žive u socijalnoj izolaciji, a posljedica toga je osamljenost koja je štetna poput pušenja, prekomjerne tjelesne težine, visoke razine kolesterola ili povišenog krvnog tlaka. Ljudi žive u okruženju sa sve manje dodira, što znači da se gubi veza s okolnim svijetom jer emocionalni ili socijalni dodiri služe povezivanju s drugim ljudima. Medicinska istraživanja pokazala su da glađenje kućnih ljubimaca snižava krvni tlak i masnoće u krvi. Predenje mačke smiruje i smanjuje anksioznost i depresivnost, a ujedno je i izvor ugone. Prema ispitivanju Nacionalnog instituta za zdravlje ljudi koji imaju psa rjeđe umiru od srčanog infarkta od onih koji ih nemaju. Nadalje, istraživanja su pokazala da kad su ljudi izloženi stresu, društvo bračnih partnera ili prijatelja, ne usporava im ubrzani rad srca niti ne snižava povišeni krvni tlak, već to čini prisutnost njihovih kućnih ljubimaca. Maženje kućnih ljubimaca vlasniku može pomoći skrenuti pozornost od samog sebe i svoje boli. Psi pomažu, ne samo u oporavku od bolesti, već i u održavanju zdravlja. Tome pridonose redovite šetnje, emocionalna povezanost kao i povećan osjećaj sigurnosti jer pas ispunjava i zaštitničku funkciju. Kućni ljubimci svojim su vlasnicima izvor radosti i sreće, a njihova privrženost može značajno poboljšati opću kvalitetu svakodnevnice (Krizmanić, 2016).

4. ODNOS DJECE I KUĆNIH LJUBIMACA

Sve brži i štetniji tempo života, borba za karijeru i viši standard iscrpljuje roditelje zbog čega djeca ne dobivaju dovoljno ljubavi, topline i uzajamne dobrote. Kućni ljubimci, prvenstveno psi, u takvim slučajevima djetetu mogu zamijeniti obitelj. Pas kao vjeran i privržen pratilac može preuzeti ulogu prijatelja, brata ili sestre. Procesom poistovjećivanja dijete ubrzo zavoli svog kućnog ljubimca jer ono tada postaje njegov vlasnik pa se tako osjeća ravan svojim roditeljima. Družeći se sa psom, dijete može uvidjeti da i njegov pas nastoji biti dobar jer želi biti voljen pa dijete tako spoznaje da i ono, ako želi biti voljeno, mora voljeti. U odnosu djeteta i psa, važan je razvoj principa uzajamnosti. Dijete zajedno sa psom uči da uzajamno ovise jedan o drugome, a kasnije se iz te zavisnosti razvija snaga uzimanja, davanja i dijeljenja. Dijete može osjećati ljubav prema odraslima i imati povjerenja u njih, ali jednog se dana to povjerenje može iznevjeriti. Dijete s takvim iskustvom, zahvaljujući svom vjernom psu, može ponovno zadobiti povjerenje u odrasle. Nadalje, dijete može suosjećati sa svojim psom kad životinja oboli i takvo iskustvo može pomoći djetetu i kad ono oboli. Iskustvo s oboljelim psom pomoći će mu lakše prihvatiti različita ograničenja i bit će strpljiviji i bolji pacijent. U prisustvu životinja dijete spoznaje da su fiziološke potrebe poput velike i male nužde svakodnevne i normalne pojave. Također, može pomoći djetetu da seksualni život shvati kao prirodan i normalan. Posjedovanje kućnih ljubimaca djetetu će pomoći da se prirodnije i lakše pripremi za roditeljske dužnosti. Svakodnevna briga za životinje, njihovu prehranu, za njegu dok su gravidne, pomoć pri porodu i njega mladunčadi pozitivno će utjecati na buduće roditelje da spremnije dočekaju svoje novorođenče. Kućni ljubimac kao stalni pratilac i objekt ljubavi smanjuje u djetetu tjeskobu i napetost. Uz svog pratioca, dijete se brže osamostaljuje i istražuje ono što se sam nebi usudio. Dijete će lakše naučiti ograničavati svoje zahtjeve ako preuzme na sebe odgovornost i brigu za svoju životinju, a kako dijete raste, ta se odgovornost povećava. Dijete do sedam godina, u društvu svog ljubimca, brže će i lakše savladati strah pri susretu s drugim životinjama od djeteta koje nema kućnog ljubimca ni iskustva sa životinjama. Ali, i djeci starijoj od sedam godina ljubimci će pomoći lakše snalaženje u teškim i nepoznatim situacijama kao i da ne posumnjaju u svoje sposobnosti. U obiteljima s kućnim ljubimcima dijete se često prvi put susretne sa smrću kada mu uginje ljubimac. Budući da je ta životinja bila njegov stalni pratilac, dijete će se teško pomiriti s tim bolnim događajem i počet će razmišljati o smrti

svojih bližnjih. No, takvo iskustvo jača djetetovu osobnost i čeliči je za veće i teže gubitke koji ga čekaju kasnije u životu (Brenčun, 1977).

4.1. Treba li djetetu nabaviti kućnog ljubimca?

Dijete mlađe od godinu dana trudi se prepoznati što njegov ljubimac želi ili ga veseli pa tako uči prepoznavati neverbalne znakove kojima mu to ljubimac daje na znanje. Zato djetetu treba nabaviti životinju koja može s njim komunicirati, gledati ga u oči i slušati što govori. Kućni ljubimac za dijete je dodatna i dobra stimulacija koja pozitivno utječe na njegov intelektualni i emocionalni razvoj (Krizmanić, 2016). Odabir kućnog ljubimca ovisi o stupnju djetetova razvoja, njegovim sklonostima, temperamentu i drugo. Ako dijete osjeća jaku potrebu za nježnošću i ako je usamljeno, potrebna mu je krotka i mirna životinja. S druge strane, ako je dijete živahno potrebni mu je neumorni suigrač u trčanju i u igri na otvorenom. Kućni ljubimci mogu se nabaviti kod profesionalnih ili kod povremenih i slučajnih uzgajivača koji svoja legla prodaju ili poklanjaju. Također, mogu se nabaviti u specijaliziranim trgovinama za kućne ljubimce, veterinarsko-higijenskim ustanovama te se mogu udomiti iz skloništa za nezbrinute životinje. Danas, ljudi često nabavljaju kućne ljubimce nesvjesni odgovornosti i dužnosti koju imaju prema životinji. Upravo zbog toga, već bi osnovnoškolsku djecu trebalo upućivati na pravilno postupanje prema životinjama, kao što bi odrasle trebalo informirati (Brenčun, 1977).

4.2. Kako odgovoriti na djetetovu želju za kućnim ljubimcem?

Odrastanje uz kućnog ljubimca ima brojne prednosti i pozitivno utječe na djetetov razvoj. No, prije ispunjavanja djetetove želje za kućnim ljubimcem, roditelji moraju biti svjesni da ta želja može brzo splasnuti, zamijene je druge želje ili padne u zaborav. Zato roditelji ne trebaju žuriti te se moraju zapitati kako je dijete došlo na ideju da nabavi kućnog ljubimca, kako reagira u prisustvu životinja, voli li priče o životinjama i slično. Kućni ljubimac često je djetetov najbolji prijatelj, on sluša djetetove misli jer djeca često razgovaraju sa svojim ljubimcima, kao i s plišanim životinjama. Briga o kućnom ljubimcu dijete uči odgovornosti već u ranoj dobi te kroz odnos s ljubimcem uči o poštivanju drugih živih bića. Kućni ljubimac pomaže djetetu razviti osjećaj nezavisnosti, a stvaranjem pozitivnih osjećaja prema novom članu obitelji stječe samopouzdanje koje će mu pomoći u kasnijim odnosima s ljudima. Također, posjedovanje kućnog ljubimca pozitivno djeluje na fizičko zdravlje djece jer su kroz obavezne šetnje parkom i izlaženje u prirodu aktivnija, više

borave na svježem zraku, povezanija su s prirodom te automatski manje vremena provode pred televizorom ili računalom (Šoban, 2006).

4.3. O čemu treba razmisliti prilikom nabave kućnog ljubimca?

Bez obzira koliko dijete obećava da će voditi brigu o kućnom ljubimcu, roditelji moraju biti svjesni činjenice da će većina brige vrlo vjerojatno pasti na njih. Posebno se to odnosi na predškolsku djecu koja nisu u stanju voditi kompletnu brigu o kućnom ljubimcu, bez obzira o kojoj je vrsti ljubimca riječ. Prije nabave kućnog ljubimca, roditelji moraju razmotriti je li vrsta ljubimca koju dijete traži prikladna za obitelj, dom i stil života, npr. koliko vremena imaju za brigu oko ljubimca svakog dana, gdje će ga držati i imaju li dovoljno prostora za tu vrstu ljubimca, imaju li dovoljno financijskih sredstava za nabavku te kasnije svakodnevnu njegu, prehranu i posjete veterinaru. Važno je da se dijete uz psa osjeća sigurno. Idealni psi za djecu su oni koji su dobro socijalizirani i dresirani, primaju dovoljno pažnje te imaju odgovarajuću prehranu, smještaj i veterinarsku brigu. Osim psa, prikladni kućni ljubimci mogu biti i zamorci, hrčci, ptičice i ribice. Osobito ribice kod mlađe djece jer mogu preuzeti veliku ulogu u brizi oko njih. Za djecu mlađu od sedam godina, kunići nisu prikladni jer znaju biti jako aktivni, posebno noću, dok djeca spavaju ili ujutro, kad su djeca u vrtiću ili školi (Šoban, 2006).

4.4. Koji su kućni ljubimci najprimjereniji djeci predškolske dobi?

Odrastanje uz kućnog ljubimca može biti dobro sredstvo poticanja cjelokupnog razvoja djeteta. No, u predškolskoj dobi javljaju se određeni strahovi koji mogu biti vezani i uz životinjske vrste. Najprimjerenije vrste kućnih ljubimaca za djecu predškolske dobi su kornjače i ribice jer su poprilično bezopasne, a njihova njega nije financijski ni vremenski zahtjevna. Ove vrste životinja su najmanje opasne za djecu u smislu razvijanja strahova vezanih uz životinje. Pogrešan pokret ili 'dosađivanje' životinji neće izazvati grebanje, ugriz ili 'kljucanje' kao što to može biti slučaj kod pasa, mačaka, hrčka ili ptica kao kućnih ljubimaca. Također, manja je mogućnost prijenosa bolesti od ribica i kornjača za razliku od životinja s krznom ili perjem. Temeljni preduvjet držanja kućnih ljubimaca u domu je uredno izvršen veterinarski pregled životinje. Isto tako, iznimno je važna higijena prostora u kojem kućni ljubimac boravi te provjera alergijske osjetljivosti djece ili odraslih ukućana na dlaku, perje i slične sastojke tjelesnog pokrova ljubimca (Sindik i Laušić, 2006).

4.5. Koje odgovornosti u brizi oko kućnog ljubimca treba preuzeti dijete?

Mnogi stručnjaci smatraju da dijete treba navršiti barem šest godina prije nego kućni ljubimac stigne u dom. No, svatko od roditelja samostalno može procijeniti koliko je njegovo dijete zrelo i spremno za tu vrstu odgovornosti. Važno je da dijete ima samokontrolu i da razumije i poštuje riječ 'Ne'. Ako roditelji smatraju da je njihovo dijete spremno na kućnog ljubimca, najprije bi ga trebali upoznati s nekim ljubimcem kako bi mogli pratiti ponašanje djeteta. Djeca mlađa od tri godine nemaju sposobnost kontrole agresivnih impulsa i zbog toga uvijek moraju biti pod nadzorom kad su sa životinjama. Djeca mlađa od deset godina nisu u stanju samostalno se brinuti za veće kućne ljubimce poput psa ili mačke. Bez obzira smatra li da je njegovo dijete dovoljno zrelo da se samo brine o kućnom ljubimcu, svaki roditelj mora nadzirati brigu oko njega. Promatrajući svoje roditelje, djeca će naučiti pravilnu brigu oko kućnih ljubimaca. Bitno je postaviti jednostavna pravila čim ljubimac stigne u dom te koja pomažu djeci da postanu odgovorni vlasnici. Djecu treba naučiti kako pravilno primiti, držati i gladiti životinju, objasniti im da se životinja ne smije vući za rep, uši i slično. Također, roditelji i mlađu djecu trebaju uključiti u brigu oko ljubimca kao npr. odabir nove vodilice, pomoć kod češljanja, donošenja hrane i posudice s vodom i sl. (Šoban, 2006). Prema Brenčun (1997) sva briga oko tek nabavljene životinje ne bi trebala dodijeliti djetetu ako je ono mlađe od deset godina. Naglašava da se dijete treba brinuti za životinju uz pomoć odraslih, tj. roditelja. Kako dijete raste, tako i njegova briga i svakodnevni zadaci postaju složeniji te u dobi od dvanaest do četrnaest godina može potpuno preuzeti brigu i odgovornost oko kućnog ljubimca. Brigom oko ljubimca, dijete će shvatiti i naučiti da sva živa bića imaju svoje osobine koje treba razumijeti (Brenčun, 1977).

4.6. Mogu li kućni ljubimci ugroziti djetetovo zdravlje?

Nabava kućnog ljubimca donosi i određeni rizik od nekih bolesti koje ljubimac može prenijeti na dijete s obzirom da djeca provode vrijeme igrajući se s njima. Alergijske bolesti većinom su nasljedne, ali treba imati na umu da psi i mačke otpuštaju u svoju okolinu alergene koji mogu provocirati i pogoršati određene alergijske bolesti, npr. astmu, ekcem, rinitis. Bolest mačjeg ogreba je infektivna bolest čiji je uzročnik *Bartonella henselae*. Ova bolest dobiva se ponekad nakon mačjeg ogreba, a najčešći simptomi su povećani limfni čvorovi i povišena temperatura. Također, psi i mačke često su domaćini raznim crijevnim nametnicima poput glistama i trakavicama

kojima su posebno mlađa djeca podložna. *Psitakoza* ili *ornitoza* je bakterijska upala pluća koju prenose ptice, a uzročnik je *Chlamydia*. Simptomi se mogu pojaviti u obliku blage prehlade do jake upale pluća. *Mikrosporoza* je gljivična infekcija koju životinje, najčešće mačke, prenose na ljude. Simptomi ove infekcije su svrbež i tipični crveni 'kolutovi' na koži. Nadalje, ugrizi mogu biti vrlo opasni jer od samog mehaničkog oštećenja mogu prenijeti infekciju. *Bjesnoća* je najopasnija bolest koja se na taj način prenosi. Isto tako, životinje su često nositelji vanjskih parazita poput buha i krpelja koji mogu dospjeti na djecu. Zbog mogućih bolesti i infekcija, vrlo je bitno da su kućni ljubimci pod stalnom veterinarskom brigom. Preporučljivo je svake godine obaviti zaštitna cijepljenja protiv zaraznih bolesti, svakih šest mjeseci preventivno dati sredstva protiv unutarnjih crijevnih nametnika te svaki mjesec treba zaštititi ljubimca sredstvima protiv buha i krpelja. Nadalje, vrlo je važna pravilna prehrana u pravilnim omjerima koja bi trebala sadržavati vitamine, mineralne, esencijalne masne kiseline i sve ostalo što je potrebno za pravilan rast i razvoj kućnog ljubimca. Redovita higijena ljubimca kao i njegovog životnog prostora poput redovitog češljanja, šišanja, kupanja, također su vrlo bitni (Šoban, 2006).

5. PRIVRŽENOST DJECE KUĆNOM LJUBIMCU

Sve veći broj obitelji, posebice onih s djecom predškolskog i školskog uzrasta, posjeduju kućne ljubimce koji se u urbanim sredinama smatraju važnim i ravnopravnim članovima obitelji. Pri razmatranju odnosa djece i kućnih ljubimaca, polazni teorijski okvir većine istraživanja u ovom području je teorija privrženosti. Dosadašnja istraživanja pokazuju da djeca koja odrastaju uz kućne ljubimce mogu osjećati snažnu emocionalnu privrženost prema svojim ljubimcima što se očituje kroz želju i aktivno traženje blizine i društva ljubimaca. Djeca kućne ljubimce smatraju kao vjernim prijateljima, važnim članovima obitelji, izvore zabave, sigurnosti i zaštite, onima koji im pružaju bezuvjetnu ljubav i emocionalnu podršku, a kroz brigu o njima može se razvijati osjećaj odgovornosti i empatije (Smojver-Ažić i Topalović, 2010). Opće spoznaje i iskustva iz razvojne psihologije upućuju na to da djeca u prvih šest mjeseci života ne pokazuju gotovo nikakav interes za životinje, već se ono pojavljuje tijekom druge polovice prve godine života. Čak i ona djeca koja od najranije dobi odrastaju uz kućnog ljubimca tijekom prvih nekoliko mjeseci ne pokazuju poseban interes za njih. Da bi dijete razvilo privrženost prema važnim osobama iz svoje okoline, ujedno i prema kućnim ljubimcima, potrebno je da se prije toga uspostave neke emocionalne i kognitivne sposobnosti, npr. dijete mora biti sposobno razlikovati poznate i bliske osobe od novih i nepoznatih, a to u prvih nekoliko mjeseci života još nije. Tek nakon navršenih šest mjeseci života djetetovo zanimanje za ljude i životinje u njegovoj okolini, značajno se povećava. Nakon navršene prve godine života djeca iskazuju veliki interes za životinje, a pritom ih igračke u obliku životinja vrlo malo zanimaju u odnosu na prave životinje (Kuterovac Jagodić i Keresteš, 1995). Istraživanjem koje su proveli Kidd i Kidd (1987) na temelju dječjih reakcija utvrdili su da djeca u dobi od šest i trideset mjeseci pokazuju znatno veću privrženost prema pravim životinjama nego prema igračkama u obliku životinja. Budući da je privrženost čvrsta emocionalna veza između djeteta i odrasle osobe, tj. u ovom slučaju između djeteta i životinje, jasno je da će dijete lakše izgraditi odnos s pravom životinjom koja se ponaša kao senzitivna i responzivna partner nego s igračkom koja nema takvih osobina. Također, unutar navedenog istraživanja, rezultati su pokazali da dječaci tijekom prve godine života u većoj mjeri izražavaju privrženost prema životinjama te da u dobi od osamnaest mjeseci ne postoji razlika u ponašanju prema životinjama između dječaka i djevojčica. Nadalje, nakon navršene druge godine života djevojčice pokazuju veću privrženost prema

životinjama nego dječaci (Kuterovac Jagodić i Keresteš, 1995). Na razinu privrženosti djeteta kućnom ljubimcu mogu utjecati i individualne karakteristike djeteta. Višem stupnju privrženosti kućnom ljubimcu sklonija su najmlađa djeca u obitelji i djeca jedinci (Melson, 2003; Hirschenhauser i sur., 2017; prema Lakatoš i Vejmelka, 2018). U mnogim istraživanjima utvrđeno je da vrsta životinje koja se drži kao kućni ljubimac značajno utječe na djetetovo ponašanje prema životinji i na kvalitetu odnosa između djeteta i životinje. Istraživanjem koje su proveli Nielsen i Delude (1990) utvrdili su da djeca predškolske dobi krznene životinje dodiruju i miluju više nego što im pričaju, dok s druge strane pticama pričaju, ali ih uglavnom ne dodiruju. Provedenim istraživanjem utvrdili su da djeca vole krznene životinje, a posebno pse, prema kojima pokazuju jaču privrženost nego prema drugim kućnim ljubimcima, npr. pticama ili ribicama (Kuterovac Jagodić i Keresteš, 1995). Nadalje, istraživanje Vizek-Vidović, Vlahović Štetić i Bratko (1999) potvrdilo je kako su djeca privrženija psima i mačkama kao kućnim ljubimcima nego drugim vrstama životinja, kao i viši stupanj privrženosti djevojčica prema mačkama kao kućnim ljubimcima nego dječaci (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Odnos koji dijete ima sa svojim kućnim ljubimcem važno je proučavati ga sustavno, razmatrajući i kvalitetu drugih obiteljskih odnosa, posebno odnose s roditeljima jer su to odnosi u djetetovom životu koji mijenjaju i definiraju ostale odnose (Smojver-Ažić i Topalović, 2010). Prema Bryant (1990) pozitivni emocionalni oslonac koji djeca traže u kućnim ljubimcima povezan je s emocionalnom potporom koju dobivaju od roditelja. Poresky i Hendrix (1990) utvrdili su da se djeca bolje razvijaju u skladu sa svojom dobi ako posjeduju kućnog ljubimca i ako žive u povoljnijoj obiteljskoj klimi. Prema Melson (1996) djeca jedinci i najmlađa djeca u obitelji više se vežu za kućne ljubimce koji im mogu pomoći u lakšem izražavanju emocija i usvajanju ponašanja koja druga djeca usvajaju izravnom komunikacijom s mlađom braćom ili sestrama. Djeca u interakciji s kućnim ljubimcem uče razumijeti potrebe i osjećaje životinja, ali i ljudskih bića, i to od najranije dobi. Pri tome nije važno samo posjedovanje kućnog ljubimca nego i suosjećanje koje djeca imaju prema ljubimcima, a koje je povezano s njihovom empatijom prema ljudima. Prema Thompson (1999) kao rezultat rane interakcije s figurom privrženosti, socijalne vještine prenose se i na interakcije s drugim osobama i učvršćuju se kroz biranje određenih socijalnih situacija i zahtjeva. Istraživanja pokazuju povezanost rane sigurne privrženosti i kasnije socijalne kompetencije do srednje adolescencije (Smojver-Ažić i Topalović, 2010).

Kvalitetnom interakcijom s figurom privrženosti djeteta stvara očekivanja o sebi i drugima i prenositi će ih u ostale odnose. Rani odnosi koje djeca uspostave s primarnim skrbnicima utječu na kvalitetu odnosa koje će djeteta u budućnosti uspostaviti sa svojim vršnjacima. Rano formirana sigurna ili nesigurna privrženost kod djeteta vodi obrascima ponašanja koji se očituju kao povjerljivost, zadovoljstvo, razvijene socijalne vještine ili kroz nepovjerenje u druge ljude, nezadovoljstvo te socijalnu anksioznost što uzrokuje odbijanje od strane drugih (Lieberman, Doyle i Markiewicz, 1999; prema Smojver-Ažić i Topalović, 2010). Istraživanje Smojver-Ažić i Topalović (2010) potvrdilo je da siguran stil privrženosti prema majci omogućuje djetetu izgraditi unutrašnji radni model sebe kao osobe vrijedne ljubavi i pažnje. Takvom stvorenom pretpostavkom djeteta će druge doživljavati pozitivno što dovodi do zadovoljavajućih drugih odnosa kao što je u navedenom istraživanju potvrđeno i u odnosima s kućnim ljubimcima. Odnosi koji se stvaraju unutar obitelji za djeteta predstavljaju sigurnu bazu za istraživanje drugih odnosa izvan obiteljskog okruženja. Tako obiteljske karakteristike mogu utjecati na privrženost kućnim ljubimcima i dovesti do uspostavljanja kvalitetnog ili pasivnog odnosa s ljubimcima. Topli i podržavajući roditelji potiču razvoj empatije, a sigurno privrženata djeca pokazuju prosocijalno ponašanje, manju agresivnost i neprijateljstvo (Smojver-Ažić i Topalović, 2010).

5.1. Sigurno privrženata djeca

Rezultati navedenog istraživanja pokazali su da djeca koja su visoko privrženata svom kućnom ljubimcu imaju najviše povjerenje prema majci, odnosno najniže otuđenje. Također, djeca koja su visoko privrženata kućnom ljubimcu ujedno su i najempatičnija (Smojver-Ažić i Topalović, 2010). Ovaj rezultat u skladu je s istraživanjem Vizek-Vidović i sur. (2000) koje je pokazalo da su djevojčice empatičnije od dječaka, ali ta se empatija smanjivala s godinama. Takva djeca su empatičnija i prema drugim bićima i više prosocijalno orijentirana od ostale djece (Smojver-Ažić i Topalović, 2010). Ranije provedena istraživanja potvrđuju da djeca koja imaju kućnog ljubimca i visoko su mu privrženata pokazuju veći stupanj empatije nego djeca koja nemaju kućnog ljubimca ili su mu nisko privrženata (Bryant, 1990; Poresky, 1996; prema Smojver-Ažić i Topalović, 2010).

5.2. Nesigurno privrženost djeca

Rezultati prethodno navedenog istraživanja pokazali su da djeca koja su nisko privrženost kućnom ljubimcu imaju najniže povjerenje prema majci, odnosno najviše otuđenje što može biti povezano s uspostavljenim nesigurnim radnim modelom koji se moguće prenosi s majke na druge odnose, kao i na slabije sposobnosti za ostvarivanje emocionalne bliskosti s kućnim ljubimcem. Nadalje, djeca koja nemaju kućnog ljubimca percipiraju veće povjerenje prema majci od djece koja imaju ljubimca, ali pokazuju nižu razinu privrženosti. Ako dijete nema kućnog ljubimca, ne mora nužno značiti da je nesigurno privrženost prema majci. Djeca s niskom privrženosti kućnom ljubimcu svoju obiteljsku klimu doživljavaju kao nepovoljnu. U takvoj obiteljskoj klimi djeca nisu spremna uložiti vremena i energiju u brigu oko kućnog ljubimca što može uzrokovati obiteljske konflikte i krize. Također, dijete u nepovoljnoj obiteljskoj klimi nema odgovarajuće sposobnosti za uspostavljanje bliskog odnosa s ljubimcem čak ako i posjeduje ljubimca i ima priliku uspostaviti odnos s njime (Smojver-Ažić i Topalović, 2010).

6. ULOGA KUĆNIH LJUBIMACA U SOCIOEMOCIONALNOM RAZVOJU DJECE

Roditelji često nabavljaju kućne ljubimce jer smatraju da je to dobro za njihovu djecu te da će kroz brigu i skrb o kućnom ljubimcu razviti karakter, osjećaj odgovornosti i bolje se socijalizirati (Burić i Flegar, 2006). Iz rezultata postojećih istraživanja mnogo manje se zna kako odnos između djeteta i kućnog ljubimca može utjecati na druge aspekte djetetova razvoja. Zasad je utvrđeno da taj odnos može pozitivno utjecati na djetetovu empatičnost, socijalnu kompetenciju i samopoštovanje. Na osnovi roditeljskih izvještaja Poresky i Hendrix (1990) utvrdili su znatnu povezanost između jačine privrženosti kućnom ljubimcu i djetetove empatije i socijalne kompetentnosti (Kuterovac-Jagodić i Keresteš, 1995). U interakciji s kućnim ljubimcima djeca postaju osjetljivija na njihove potrebe i stanja pa to iskustvo prenose i na interakciju s drugom djecom, odnosno iskazuju povećanu empatiju. Obavljanje nekih osnovnih aktivnosti oko brige i njege o kućnom ljubimcu pospješuje djetetov osjećaj kompetentnosti jer dijete uočava da je sposobno brinuti se o nekome. Poresky i Hendrix (1990) u navedenom istraživanju utvrdili su da za djetetov socioemocionalni razvoj nije presudna samo prisutnost kućnog ljubimca, već i kvaliteta odnosa između djeteta i životinje (Kuterovac-Jagodić i Keresteš, 1995). Već u drugoj ili trećoj godini života, djetetu se može omogućiti da promatra kućnog ljubimca i da ga povremeno nahrani ili pomiluje. Neki elementi empatije razvijaju se nakon navršene treće do šeste godine djetetova života. U toj dobi dijete može svjesno kontrolirati emocije i samoregulirati ponašanje te pokazuje elemente suosjećanja, empatije i razumijevanje emocija drugih. U tom periodu dijete je ograničeno sposobno zauzeti tuđe gledište, održavati socijalne odnose i zajednički se igrati pa se tako može igrati i sa svojim kućnim ljubimcem. No, tek nakon navršene šeste godine dijete je sposobno skrbiti se o kućnom ljubimcu, a daljnim odrastanjem briga i skrb o ljubimcu može postajati sve složenija. Posjedovanje kućnog ljubimca može pomoći djetetu da proširi opseg spoznaja o životinjskoj vrsti, o srodnim životinjskim vrstama, ali i o svijetu životinja i živih bića uopće. Važnu ulogu ima empatija koja bi trebala biti ključan faktor neophodan za svestranu skrb o kućnom ljubimcu. (Sindik i Laušić, 2006). Postojeća istraživanja usmjerila su se na pitanje utječu li kućni ljubimci na razvoj djece ili ne. Prema Melson i Peet privrženost kućnom ljubimcu utječe na pozitivno emocionalno funkcioniranje. Bergesen je potvrdio ovu tvrdnju te naglašava da se dječje samopoštovanje obogaćuje uz

prisutnost kućnog ljubimca. Poresky i Hendrix tvrde da kućni ljubimac ne utječu samo na socioemocionalni razvoj djeteta, već briga o ljubimcu obogaćuje i kognitivni razvoj (Burić i Flegar, 2006).

6.1. Socioemocionalni razvoj

Jedan od važnih aspekata socioemocionalnog razvoja djece je samopoštovanje. Ako obitelj posjeduje kućnog ljubimca, roditelji i djeca često dijele brigu za njega što znači da djeca u ranoj dobi uče kako se brinuti i njegovati živo biće koje je ovisno o njima. Kod male djece, uključenost, pozitivni poticaji i prihvaćanje predstavljaju bitne trenutke za izgrađivanje samopoštovanja. Kada se dijete zajedno s roditeljima brine o kućnom ljubimcu, tj. kad ispunjava zadatke primjerene svojoj dobi, stječe osjećaj kompetentnosti. Ipak, u ovom procesu bitno je da roditelji znaju koji su zadaci primjereni njihovom djetetu, a koji nisu, npr. trogodišnje dijete nije sposobno voditi psa u šetnju, ali može brinuti da pas uvijek ima dovoljno vode. Ako su roditelji svjesni ove činjenice, dijete će primati pozitivne poticaje od roditelja kad se za ljubimca pobrine na odgovoran i pravilan način. Kako dijete raste, tako se proširuju i zadaci pa dijete postupno može preuzeti brigu o kućnom ljubimcu. Predškolska djeca oponašaju roditelje, djeca školske dobi mogu samostalno obaviti pojedine zadatke, dok tinejdžer može u potpunosti preuzeti svu odgovornost za kućnog ljubimca. Nadalje, drugi važan aspekt socioemocionalnog razvoja je empatija. Kao što je ranije navedeno, empatija je sposobnost emocionalnog uživanja u emocije i stanja drugih ljudi. Prema Bryant djeca koja su se brinula za svoje kućne ljubimce osjećala su veću empatiju prema drugim ljudima. Također, Poresky i Hendrix ustanovili su da djeca koja su vlasnici ljubimaca, u dobi od tri do šest godina, pokazuju viši stupanj empatije od svojih vršnjaka koji nemaju kućnog ljubimca (Burić i Flegar, 2006). Osim razvijenije sposobnosti empatije, djeca koja posjeduju psa ili mačku kao kućnog ljubimca pokazala su se više prosocijalno orijentirana, a u adolescenciji češće odabiru pomagačku profesiju (Vizek-Vidović i sur., 2001; prema Lakatoš i Vejmelka, 2018). Kućni ljubimci pružaju važnu društvenu potvrdu. Druženje sa ljubimcima potiče ugodne osjećaje, smanjuje stres i povećava osjećaj sigurnosti te ima smirujući i opuštajući učinak (Burić i Flegar, 2006). Ljubimci kod djece mogu potaknuti dugoročne pozitivne promjene. Rezultati istraživanja Arambašić i sur. (1999) pokazali su da djeca koja posjeduju psa ili mačku znatno češće koriste određene strategije suočavanja sa stresom izražavanje emocija, traženje socijalne

potpore i rješavanje problema od djece koja posjeduju drugu vrstu životinje kao ljubimca te djece koja nemaju kućnog ljubimca. Zbog sposobnosti životinja da pružaju socijalnu potporu i sposobnosti djece da pronađu utjehu i sigurnost u životinjama tijekom teških životnih razdoblja, životinje se nerijetko koriste u radu s djecom i mladima koji su proživjeli traumatska iskustva (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Bachman je utvrdio da djeca redovito imenuju svoje kućne ljubimce kada ih se upita kome bi se prvo obratili za rješenje nekog problema. Prema Brickel društvo životinje može pružati emocionalni oslonac. Levison navodi da ova vrsta emocionalne potpore može biti važna za zdrav psihički razvoj djece. Prednost 'socijalne potpore' koju pružaju kućni ljubimci u odnosu na potporu koju pružaju ljudi je u tome što ljubimci u ljudima stvaraju osjećaj bezuvjetne prihvaćenosti, za razliku od pripadnika ljudske vrste koji su skloni prosuđivanju i kritiziranju drugih. Ustrajna privrženost može biti važan izvor potencijalne blagodati i užitka koje kućni ljubimci donose djeci jer djeca osjećaju da će ih ljubimci prihvaćati i voljeti bezuvjetno pa čak i kada ih dijete naljuti te tako predstavljaju izvor bezuvjetne nakolnosti. Kućni ljubimci mogu pružati emocionalnu, ali ne i instrumentalnu potporu, odnosno davanje savjeta ili pomoć u čitanju priče (Burić i Flegar, 2006). Životinje imaju važnu ulogu u socioemocionalnom razvoju djece jer potiču razvoj samopoštovanja, autonomije i samopoimanja djece. Za razvoj samopoimanja bitna je dob zbližavanja s kućnim ljubimcem. Poresky i sur. (1988) utvrdili su povezanost pozitivnog samopoimanja kod odraslih i dobi kada su imali prvog kućnog ljubimca. Oni koji su imali kućne ljubimce prije šeste ili nakon desete godine života imali su pozitivnije samopoimanje od onih koji su prvog ljubimca imali između šeste i desete godine života. Prema autorima slabiji utjecaj kućnih ljubimaca na razvoj djece u periodu između šeste i desete godine života može biti objašnjen kroz Bronfenbrennerovu teoriju ekoloških sustava (1979) unutar koje pretpostavljaju da su djeca u godinama kada kreću u školu više pod utjecajem školskog nego obiteljskog okruženja, tj. mikrosustava (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Nadalje, odrastanjem uz kućne ljubimce djeca iskazuju višu razinu socijalne kompetencije te se razvijaju u kompetentnije odrasle osobe u odnosu na drugu djecu (Vizek-Vidović i sur., 2001; prema Lakatoš i Vejmelka, 2018).

6.2. Kognitivni razvoj

Osim što kućni ljubimci djeluju na socioemocionalni razvoj djeteta, mogu imati i pozitivne učinke na razvoj kognitivnih kompetencija. Poresky i sur. poboljšanje kognitivnog razvoja povezuju s druženjem djece i njihovih ljubimaca. Život s kućnim ljubimcem može dovesti do razvoja verbalnih vještina i usvajanje jezika kod djece jer ljubimac funkcionira kao slušač djetetova govora, ali i kao atraktivni verbalni poticaj, potičući komuniciranje djeteta kroz izražavanje pohvale, naredbi, ohrabrenja i kazne (Burić i Flegar, 2018). Za djecu s donekle ili potpuno usvojenim verbalnim vještinama, poticajno može biti čitanje životinji ili učenje životinje trikovima, pri čemu reakcija, tj. odgovor životinje dovodi do novih iskustava i povećanju znanja o društvenom ponašanju (Tissen, Hergovich i Spiel, 2007; prema Lakatoš i Vejmleka, 2018). Prema Vygotsky (1978) učenje u prisutnosti životinja poboljšava ishode učenja (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Prisutnost psa u predškolskim ustanovama može potaknuti prepoznavanje objekta kao kognitivni zadatak, pri čemu se odbacuje laička pretpostavka da prisutnost psa narušava koncentraciju djece (Gee, Church i Altobelli, 2010; prema Lakatoš i Vejmelka, 2018). Nadalje, životinje za djecu mogu biti snažni motivatori za učenje jer djeca brže usvajaju i zadržavaju informacije o temama koje su im emocionalno važne (Lakatoš i Vejmelka, 2018).

7. ŽIVOTINJE U RADU S DJECOM

Intervencije potpomognute životinjama u pomagačkim profesijama razvijaju se dugi niz godina. Uslijed ranih spoznaja o terapijskom učinku životinja na ljude, znanstvena, a osobito medicinska zajednica, stoljećima koristi potencijal životinja za poboljšanje ljudske dobrobiti. Zbog toga su životinje često bile korištene u terapijske svrhe u psihijatrijskim institucijama krajem 19. stoljeća, a u šezdesetim godinama 20. stoljeća američki dječji psiholog Boris Levison počeo je koristiti životinje kao pomagače u terapiji i savjetovanju djece i adolescenata (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Boris Levison slučajno je otkrio da mu kod djece koja ne žele govoriti i potpuno su zatvorena ili zakočena pomaže ako ih ostavi same u prostoriji s dobroćudnim psom. Po povratku u prostoriju redovito bi zatekao dijete kako razgovara s psom. Njegovi nalazi bili su važan poticaj za daljnja istraživanja i provedbu terapije potpomognute životinjama (Krizmanić, 2016). Danas postoji širok raspon pomažućih usluga u kojima životinje sudjeluju u neposrednom radu s korisnicima. Arambašić i Vizek-Vidović (2000) ističu postojanje dviju vrsta terapija u kojima se koriste životinje, a to su terapija uz pomoć životinja i aktivnosti u kojima sudjeluju životinje. Važno je razlikovati te dvije vrste terapije kao zasebne djelatnosti. Autorice naglašavaju da je terapija uz pomoć životinja usmjerena intervencija u kojoj je životinja sastavni dio terapijskog programa, a terapiju provodi posebno obrazovan stručnjak. Cilj takve terapije je povećanje učestalosti poželjnih ponašanja, odnosno ukidanje/smanjenje učestalosti neprikladnih ponašanja. Terapija se također može koristiti za postizanje različitih ciljeva poput liječenje fobija, poučavanja novim vještinama poput hodanja ili komuniciranja te pri usvajanju različitih socijalnih vještina. Nadalje, terapija potpomognuta životinjama može pomoći u promicanju tjelesnog i psihičkog zdravlja, ali jedino pod uvjetom da je program unaprijed točno određen i da se dosljedno provodi (Arambašić i Vizek-Vidović, 2000). S druge strane, aktivnosti u kojima sudjeluju životinje mogu uključivati različite, manje strukturirane aktivnosti poput druženja s djecom u različitim kontekstima, npr. u bolnicama, odgojno-obrazovnim ustanovama, edukativnim radionicama i u rekreativne svrhe (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Provedba terapije uz pomoć životinja može ovisiti o nekoliko elemenata poput vrsti životinje koja se koristi u terapijsku svrhu (npr. pas, mačka, konj, itd.), okruženju u kojem se provodi (institucionalno ili izvan institucije), trajanju intervencije (kratkotrajna ili dugotrajna) te pruža li se intervencija pojedincu ili grupi. Takvom fleksibilnošću pružatelj terapije potpomognute životinjama može

sagledati konkretne individualne potrebe korisnika intervencije i usmjeriti se na točno onaj aspekt životinjskog utjecaja koji će optimalno doprinijeti dobrobiti korisnika. Terapija potpomognuta životinjama najčešće se provodi u okruženju ustanove za mentalno zdravlje čiji je cilj poticanje korisnika da maza životinju i komuniciraju s njom kako bi se naučili prikladnom dodiru, smanjila anksioznost, povećao osjećaj povezanosti s drugim živim bićima, smanjila usamljenost i razvio niz vještina (Chandler, 2005; prema Lakatoš i Vejmelka, 2018). Također, terapija uz pomoć životinja posljednjih se godina sve češće koristi i u psihoterapiji. Unutar takvog okruženja, prisutnost prijateljske životinje smatra se poticajem za smanjenje anksioznosti i razvijanje osjećaja sigurnosti, poticanja istraživanja i svijesti o osjećajima, osobito pri incijalnim susretima, dok fizički kontakt i igranje s životinjom dovodi do povećane otvorenosti korisnika i povjerenja u terapijski odnos (Fine, 2006; prema Lakatoš i Vejmelka, 2018). Nadalje, terapija uz pomoć životinja provodi se i u bolničkom okruženju čiji je cilj smanjiti osjećaj straha, usamljenosti, izolacije i olakšati nošenje s teškim situacijama (Muschel, 1984; prema Lakatoš i Vejmelka, 2018). Terapija potpomognuta životinja može se provoditi i u ustanovama za predškolski odgoj i obrazovanje, domovima za starije i nemoćne, kaznenim ustanovama i drugim okruženjima (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Prije početka terapije bitno je utvrditi je li korisnik ranije imao kućnog ljubimca i kojeg te pokazuje li još uvijek interes za životinje. U radu s djecom, prije početka terapije, roditelji trebaju dati dopuštenje. Psihološke potrebe koje mogu biti zadovoljene terapijom potpomognutom životinjama su sljedeće: briga za druge, odnos prema rođenju i smrti, potreba za samopoštovanjem, odgovornost i upravljanje vlastitim postupcima, osjećaj povjerenja i potreba za slobodnim izražavanjem misli i osjećaja (Arambašić i Vizek-Vidović, 2000). Vrste životinja koje se koriste najčešće u terapijskom radu sa životinjama su psi i konji. Cilj uključivanja terapijskog psa u radu s djecom je ubrzavanje napretka razvojnog procesa djeteta, a pas je element koji omogućava da se razvije ono što bi možda ostalo skriveno, potisnuto ili nedostupno. Sve se aktivnosti odvijaju na tri različita područja: socioemocionalnom, motoričkom i komunikacijskom (Kobešćak i sur., 2013; prema Kevac i Krznar, 2017). Kobešćak i sur. (2013) navode da blizina terapijskog psa otvara mogućnosti rada roditelja s djecom koja do tada nisu bila zapažena kao i da aktivnosti koje djeca provode s psom pozitivno utječu na njihov tjelesni razvoj budući da obavljaju cijeli niz aktivnosti s psom koje omogućuju kontinuiranu vježbu i usavršavanje pokreta, a istovremeno

učvršćuju svijest o vlastitim mogućnostima i sposobnostima (Kevac i Krznar, 2017). Prema Remoorlene (1988) životinje djeci pomažu na nekoliko sljedećih načina: identificirajući se sa životinjom i rješavajući njezine 'probleme' izravno se bore i sa svojim teškoćama, uz životinje stječu osjećaj sigurnosti i zaštite, životinje su poticaj razvoja govora, motiviraju na govor i tako pomažu u organiziranju misli i shvaćanju vlastitih osjećaja i motiva, životinje često služe kao posrednici u odnosima s odraslima, razvijaju u djeci osjećaj odgovornosti za sebe i za druge te druženjem sa životinjama omogućuje djeci otkriti i pokazati pozitivne strane svoje ličnosti kojih do tada nisu bili svjesni (Arambašić i Vizek-Vidović, 2000). Važno je naglasiti kako terapije uz pomoć životinja nisu prikladne za svu djecu i njihove obitelji. Postoje djeca koja se uz životinje ne osjećaju ugodno ili imaju prethodno negativna iskustva sa životinjama. Nadalje, terapija uz pomoć životinja nije isključiva zamjena za druge oblike terapije niti je uvijek terapija izbora. No, takva je terapija vrlo prilagodljiva i primjenjiva za širok spektar psiholoških problema, a korisnici tijekom nje istodobno uče i uživaju, a to govori da takvu terapiju valja primjeniti kad god je to prikladno (Arambašić i Vizek-Vidović, 2000).

7.1. Terapijski psi

U radu s djecom koja pate od autizma ili nekog od poremećaja iz autističnog spektra posebno korisnima pokazali su se terapijski psi. Autizam je složen razvojni poremećaj koji se manifestira kao nekontrolirano ponašanje koje se uporno javlja (npr. udaranje nekim predmetom o zid ili pod, lupanje rukom po stolu, i sl.), kao poteškoće s govorom i učenjem te kao strah ili odbojnost prema socijalnim kontaktima. U kontaktu s terapijskim psom, autistično dijete izloženo je vidnoj, dodirnoj i njušnoj stimulaciji jer psa može gladiti, grliti i udisati njegov karakterističan miris. Ispitivanja su pokazala da su djeca pomoću te višestruke stimulacije mnogo manje izbjegavala kontakt očima, počela su više govoriti pa čak i prepoznavati neverbalne znakove koje je pas odašiljao o svom raspoloženju ili namjerama. Također, djeca su bila aktivno zainteresirana za igru i rad s psom pa je kod velikog broja djece došlo do vidljivog poboljšanja stanja. S jedne strane, takva poboljšanja otvaraju vrata radu s terapeutima, a s druge strane čine dijete otvorenijim i prema drugim ljudima u njegovoj okolini. Danas, terapijski psi pomažu i djeci s smetnjama u govoru i emocionalnim poremećajima. Terapijski psi povećavaju samopouzdanje djece s poteškoćama u razvoju te čak pomažu i djeci s poteškoćama

u čitanju. Djeca koja psu čitaju na glas postaju opuštenija pa im ta usmjernost na psa smanjuje tegobe čitanja i povećava samopouzdanje. Terapijski psi naročito su korisni u dječjim bolnicama gdje djeca provode velik dio dana bez svojih roditelja, okružena medicinskim osobljem i drugom bolesnom djecom jer ih često smire i razvesele (Krizmanić, 2016).

7.2. Terapijske mačke

Iako su još uvijek najčešće terapijske životinje psi, u posljednje se vrijeme u različite terapijske postupke sve više uključuju i mačke. Najčešće terapijske mačke su domaće mačke koje moraju imati ugodnu narav, biti umiljate, strpljive i spremne da ih se gladi i mazi. Glavna im je zadaća da nepoznatim ljudima dopuste da ih dodiruju i da u tom kontaktu s njima uživaju. Djeca posebno uživaju kad im se pruži prilika za igru s umiljatim mačkama koje mogu grliti, nositi i maziti, a osobito ih oduševljava pređenje mačke koje na njih djeluje smirujuće. Mačke svojom prisutnošću pomažu i u radu s djecom koja pate od nekih tjelesnih ili mentalnih nedostataka. Također, pomažu i djeci koja se bore s nekim govornim poteškoćama jer se dijete lakše obraća mački nego ljudima pa tako komunicirajući sa životinjom vježba svoje govorne sposobnosti. Mačke djeluju opuštajuće na djecu s tjelesnim invaliditetom koja moraju mnogo vježbati pa često aktivno sudjeluju u njihovim vježbama hodajući uz njih ili se s njima strpljivo penjajući gore-dolje po stepenicama. Nadalje, terapijske mačke pružaju emocionalnu potporu, a posebno su korisne u pomaganju djeci koja pate od anksioznosti ili depresije. Takva se djeca najčešće ne usude prići drugoj djeci i sklapati nova prijateljstva zbog straha od odbijanja. U ovakvim slučajevima, mačka koja djeci dopušta da je maze, grle i uključuju u svoje igre pruža im bezuvjetno i nekomplikirano prijateljstvo (Krizmanić, 2016).

7.3. Terapijsko jahanje

Terapijsko jahanje posebno je područje interakcije ljudi i terapijskih životinja. Zdravstveno-pedagoško jahanje odlikuje se odgojnom funkcijom, a podrazumijeva pedagoške, psihološke, fizioterapijske, rehabilitacijske i socio-integrativne ponude tretmana putem terapijskog jahanja. Naglasak je na individualnom napretku osobe preko medija konja koji ima povoljan utjecaj na njezin razvoj, zdravstveno stanje i ponašanje. S druge strane, voltižiranje je vid pedagoškog jahanja koji u središtu ima jahanje radi ophođenja s konjem, a u potpunosti je usmjereno na razvoj i poboljšanje emocionalnog, duševnog, tjelesnog i socijalnog stanja osobe. Ciljevi zdravstveno-

pedagoškog jahanja i voltžiranja mogu se raščlaniti na četiri područja: područje motorike, emocionalno-spozajno područje i socijalno područje. Navedni složeni ciljevi mogu se ostvariti uspostavljanjem odgovarajućih primjerenih odnosa u trokutu konj-dijete-zdravstveni pedagog. Konj kao terapijsko sredstvo može ubrzati izgradnju samosvijesti i samopouzdanja, pružiti novu ljubav i sigurnost te može usaditi novu motivaciju za učenje. Nadalje, u programu terapijskog jahanja konj sa svojim osobinama može poslužiti kao instruktor u stjecanju sposobnosti i vještine prepoznavanja emocija, njihove kontrole i pravilnog usmjeravanja. Konj može pomoći djetetu da postigne sklad sa samim sobom i svijetom oko sebe, a komunikacija s konjem daje mu snagu, sposobnost i sigurnost. Terapijsko jahanje omogućava normalizaciju načina života osoba s različitim tjelesnim i drugim oštećenjima i teškoćama (Itković i Boras, 2003).

7.4. Terapija potpomognuta životinjama u Republici Hrvatskoj

Terapija uz pomoć životinja u Republici Hrvatskoj relativno je slabo razvijena. Udruga za osobe s cerebalnom i dječjom paralizom 'Kрила' nudi program terapijskog jahanja, dok 'Centar za rehabilitaciju Silver' i 'Hrvatska udruga školovanja pasa vodiča' u Zagrebu nude usluge terapijskog, rehabilitacijskog i psa vodiča, a školuju i pse za pomoć kod epilepsije. Rezultati rijetkih istraživanja u ovom području provedena u domaćem kontekstu pokazuju zadovoljstvo uslugama koje uključuju životinje u radu s korisnicima, ali i brojne prepreke korištenja ovog pristupa. Istraživanje provedeno u 'Centru za rehabilitaciju Silver' pokazalo je kako roditelji djece s teškoćama koji koriste uslugu terapijskog psa smatraju da pas pruža emocionalnu i instrumentalnu socijalnu potporu cijeloj obitelji, a ne samo djetetu. Unatoč ovakim nalazima, pružatelja terapije potpomognute životinjama u RH je malo. Najveće prepreke tome mogu biti općenita neinformiranost o terapiji uz pomoć životinja, neadekvatnost zakonskog okvira te nedovoljna razvijenost područja terapije potpomognute životinjama. Nadalje, tema terapije uz pomoć životinja slabo je zastupljena u programima visokoškolskih ustanova pomagačkih profesija. Spomenuti rezultati upućuju na nedostatak prepoznavanja važnosti terapije uz pomoć životinja u RH i na zakonodavnoj razini. U Republici Hrvatskoj na snazi je Zakon o kretanju slijepe osobe uz pomoć psa vodiča (1998) koji je donesen 1998. godine, a ne odnosi se na terapijske i rehabilitacijske pse, dok novi propis, Zakon o psima pomagačima godinama stagnira u statusu pripreme. No, posljednjih se nekoliko

godina intenzivnije radi na razvoju terapije potpomognute životinjama u RH (npr., projekti 'Dječje bolnice u Klaićevoj' i 'Specijalne bolnice Goljak', školovanje pasa i stručnjaka za rad s oboljelima od epilepsije i sl.), stoga je neophodno snažnije uključiti nastavne sadržaje o terapiji potpomognute životinjama u obrazovanje budućih stručnjaka pomagača (Lakatoš i Vejmelka, 2018).

8. ZAKLJUČAK

Sve veći broj obitelji, osobito onih s djecom predškolskog i školskog uzrasta u svojim domovima posjeduju neku vrstu kućnih ljubimaca. Ljudi često doživljavaju svoje ljubimce kao članovima obitelji ili posebnim prijateljima koji svojom prisutnošću utječu na njihovo ponašanje. Iako dječje zanimanje za životinje ne postoji od samog rođenja, ono se pojavljuje vrlo rano, krajem prve godine života. U odnosu djece i kućnih ljubimaca ključna je privrženost djeteta kućnom ljubimcu. Sigurno privrženost djeca razvit će kvalitetan odnos prema ljubimcima, iskazivat će veći stupanj empatije i biti će više prosocijalno orijentirana od djece koja nemaju ljubimca ili su mu nisko privrženost. Nadalje, kućni ljubimci pozitivno utječu na djetetov socioemocionalni razvoj jer potiču razvoj empatije, samopoštovanja, socijalne kompetencije, autonomije i odgovornosti te povoljno utječu na djetetovo fizičko i psihičko zdravlje. Važno je da roditelji i djeca dijele brigu oko kućnih ljubimaca jer promatrajući svoje roditelje, djeca će naučiti pravilnu njegu i skrb oko životinje. Također, roditelji moraju znati koji su zadaci primjereni djetetovoj dobi, a kako dijete raste, tako zadaci postaju složeniji pa dijete može postupno preuzeti brigu o kućnom ljubimcu. Odrastanjem uz kućne ljubimce i brigom o njima dijete uči razumijeti potrebe i osjećaje životinja, ali i ljudskih bića, i to od najranije dobi. Izabrala sam ovu temu kako bi objasnila utjecaj kućnih ljubimaca na razvoj djeteta, posebice na socioemocionalni razvoj. Smatram da su potrebna daljnja istraživanja koja se moraju usredotočiti na utjecaj životinja, tj. kućnih ljubimaca na sve aspekte dječjeg razvoja jer broj djece koja odrastaju uz nekog ljubimca svakim je danom veći.

LITERATURA

1. Andrilović, V., Čudina-Obradović M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*. - Zagreb: Školska knjiga.

2. Arambašić, L., Vizek-Vidović V. (2000). Posredujuća uloga životinja u terapijskim programima - *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 36 (1), 17-24.

<https://hrcak.srce.hr/100742>

3. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. - Jastrebarsko: Naklada Slap.

4. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. - Jastrebarsko: Naklada Slap.

5. Brenčun, D. (1977). *Vaši kućni ljubimci*. - Zagreb: Znanje.

6. Burić, H., Flegar, D. (2006). Uloga kućnih ljubimaca u povećanju ljudske dobrobiti: utjecaj na razvoj djeteta - *Dijete, vrtić, obitelj*, 12 (46), 2-5.

<https://hrcak.srce.hr/177700>

7. Itković, Z., Boras, S. (2003). Terapijsko jahanje i rehabilitacijske znanosti - *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 39 (1), 73-82.

<https://hrcak.srce.hr/11625>

8. Kevac, T., Krznar, T. (2017). Pozitivan utjecaj životinje na razvoj djeteta kao izazov odgojiteljskoj djelatnosti - *Socijalna ekologija*, 26 (3), 125-136.

<https://hrcak.srce.hr/191735>

9. Krizmanić, M. (2016). *O životinjama i njihovim ljudima: zajedništvo koje nas raduje i obogaćuje*. - Zagreb: V.B.Z.

10. Kuterovac, G., Keresteš, G. (1995). Uloga kućnih ljubimaca u emocionalno-socijalnom razvoju djece predškolske dobi - *Zbornik radova sa seminara Djeca i kućni ljubimci*, 8-11.

<https://www.researchgate.net/publication/293617990> Uloga kućnih ljubimaca u emocionalno-socijalnom razvoju djece predškolske dobi

11. Lakatoš, M., Vejmelka, L. (2018). Značaj životinja za djecu: implikacije za pomagačke profesije - *Ljetopis socijalnog rada*, 25 (1), 101-130.

<https://hrcak.srce.hr/204009>

12. MacElroy, S. C. (2002). *Životinje kao učitelji i iscjelitelji*. - Zagreb: V.B.Z.

13. Sindik, J., Laušić, V. (2006). Uloga kućnih ljubimaca u razvoju djeteta - *Dijete, vrtić, obitelj*, 12 (46), 11-13.

<https://hrcak.srce.hr/177704>

14. Smojver-Ažić, S., Topalović, Z. (2010). Uloga kućnih ljubimaca u socioemocionalnom razvoju djece školskog uzrasta - *Napredak*, 151 (2), 171-194.

<https://hrcak.srce.hr/82846>

15. Starc B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. – Zagreb: Golden marketing.

16. Šoban, T. (2006). Mama, hoću psa! - *Dijete, vrtić, obitelj*, 12 (46), 27-30.

<https://hrcak.srce.hr/177713>

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Klara Fabijanić Pozdrec, izjavljujem da sam samostalno izradila svoj završni rad pod nazivom: *Uloga kućnih ljubimaca u socioemocionalnom razvoju djece*, koristeći se literaturom i uz konzultacije sa mentorom prof. dr. sc. Predragom Zarevski u akademskoj godini 2019./2020.

Petrinja, rujan 2020.

Klara Fabijanić Pozdrec